

Årsrapport 2018

Kommunstyrelsen

Rapport från
Stadsrevisionen
Nr 1, 2019
Dnr: 3.1.4-22/2019

Den kommunala revisionen är fullmäktiges kontrollinstrument för att granska den verksamhet som bedrivits i nämnder och bolag. Stadsrevisionen i Stockholm stad granskar nämnders och styrelserns ansvarstagande för att genomföra verksamheten enligt fullmäktiges uppdrag. Stadsrevisionen omfattar både de förtroendevalda revisorerna och revisionskontoret.

I årsrapporter för nämnder och granskningspromemorior för bolagsstyrelser sammanfattar stadsrevisionen det gångna årets granskningar och bedömningar av verksamheten. Granskningar som genomförs under året kan också publiceras som projektrapporter.

Publikationerna finns på stadsrevisionens webbsida, stad.stockholm/revision. De kan också beställas från revisionskontoret, revision.rvk@stockholm.se.

Till
Kommunstyrelsen

Årsrapport 2018 för kommunstyrelsen

Revisorerna i revisorsgrupp 1 har avslutat revisionen av kommunstyrelsens verksamhet under år 2018.

Revisorerna har den 11 april 2019 behandlat bifogad årsrapport och överlämnar den till kommunstyrelsen för yttrande senast den 28 juni 2019.

På uppdrag av revisorerna i revisorsgrupp 1.

Bosse Ringholm
Ordförande

Stefan Rydberg
Sekreterare

Innehåll

1.	Årets granskning av kommunstyrelsen	1
2.	Övergripande verksamhet.....	2
2.1	Samlad bedömning	2
2.2	Verksamhetens ändamålsenlighet.....	4
2.3	Ekonomi	12
2.4	Intern kontroll	19
3.	Årsredovisning och räkenskaper	20
4.	Kommunstyrelsens egen verksamhet	21
4.1	Verksamhetens ändamålsenlighet och ekonomi	21
4.2	Intern kontroll	22
4.3	Bokslut och räkenskaper.....	23
4.4	Uppföljning av tidigare års rekommendationer	23
Bilagor		
	Bilaga 1 – Granskning av årsredovisning 2018	24
	Bilaga 2 – Genomförda granskningar 2018	32

1. Årets granskning av kommunstyrelsen

I denna årsrapport för 2018 redovisas revisionens samlade bedömning av kommunstyrelsens *övergripande verksamhet* och kommunstyrelsens *egen verksamhet*. Med kommunstyrelsens övergripande verksamhet förstås arbetet med att styra, leda, samordna och ha uppsikt av stadens olika verksamheter inklusive bolag och kommunalförbund. Kommunstyrelsens egen verksamhet är den verksamhet som kommunstyrelsen ansvarar för som nämnd i enlighet med kommunstyrelsens reglemente.

Revisionen har utförts i enlighet med kommunallagen, lagen om kommunal redovisning, reglemente för stadsrevisionen, god revisionsordning i kommunal verksamhet och kommunfullmäktiges föreskrifter. Granskningen har genomförts med den inriktning och omfattning som behövs för att ge en rimlig grund för bedömning och ansvarsprövning av kommunstyrelsen. Resultatet av genomförda granskningar redovisas översiktligt i den mån de är relevanta för de bedömningar som redovisas i denna rapport. I bilaga 2 redovisas en kort sammanfattning av de projekt och fördjupande granskningar som genomförts under året och som berör kommunstyrelsen.

Ansvariga för granskningen av kommunstyrelsen övergripande verksamhet har varit Therese Kandeman och Stefan Rydberg. PwC har på uppdrag av revisionskontoret granskat den sammanställda finansiella rapporteringen. Ansvariga för granskningen av kommunstyrelsens egen verksamhet har varit Stefan Rydberg och Anders Hägg (PwC). Årsrapporten har faktakontrollerats av stadsledningskontoret.

2. Övergripande verksamhet

2.1 Samlad bedömning

Verksamheternas ändamålsenlighet

Revisionskontorets samlade bedömning är att staden delvis har bedrivit verksamheten på ett ändamålsenligt sätt. Bedömningen grundar sig i att två av fyra inriktningsmål som kommunfullmäktige fastställt är uppfyllda. Av de 26 verksamhetsmål som konkretiserar inriktningsmålen bedöms elva vara uppfyllda och tolv delvis uppfyllda samt ett verksamhetsmål som ej uppfyllt. För två verksamhetsmål avstår revisionskontoret att lämna en bedömning.

Kommunstyrelsens bedömning av måluppfyllelse överensstämmer med revisionskontorets bedömning för samtliga inriktningsmål samt för majoriteten verksamhetsmål. Avvikande bedömningar finns för fem av de 26 verksamhetsmålen. Kommunstyrelsen bedömer målen som uppfyllda medan revisionskontorets bedömning är att målen uppnås delvis.

Under mandatperioden har revisionskontoret samtliga år bedömt inriktningsmålet *Ett Stockholm som håller samman* som delvis uppfyllt. 2015 och 2016 bedömdes även inriktningsmålet *Ett demokratiskt hållbart Stockholm* som delvis uppfyllt. Övriga inriktningsmål har bedömts uppfyllda under hela mandatperioden.

Ekonomi

Revisionskontorets samlade bedömning från ekonomisk synpunkt är att verksamheten bedrivits på ett ändamålsenligt och tillfredsställande sätt. Samtliga finansiella mål som fullmäktige fastställt har uppnåtts. Såväl stadens redovisning som den sammanställda redovisningen ger en rättvisande bild av årets resultat och ställning. Årsredovisningen har, i allt väsentligt, upprättats i enlighet med den kommunala redovisningslagen och god redovisningssed.

På en för staden aggregerad nivå uppnås samtliga finansiella mål. Staden har en stabil ekonomi och har uppnått samtliga av fullmäktige fastställda finansiella mål under den senaste mandatperioden.

Stadens positiva resultat de senaste åren förklaras dock främst av intäkter från markförsäljning och exploateringsfastigheter samt utdelning från Stockholm Stadshus AB. Det är av stor vikt att staden har kontroll över de ökade driftkostnader som uppstår med anledning av befolkningstillväxten och den ökade investeringsvolymen. .

När det gäller det finansiella målet *Nettokostnaderna i förhållande till skatteintäkterna, generella statsbidrag och utjämning ska inte överstiga 100 procent* framgår att målet gäller i ett långsiktigt perspektiv och att enskilda år kan även finansnettot räknas in. För 2018 är utfallet 100 procent exklusive finansnetto, vilket innebär att målet uppnåtts. Räknas det positiva finansnettot med uppgår utfallet till 96 procent. Revisionskontoret anser att det är viktigt att stadens nettokostnader även framöver anpassas till en nivå där dessa täcks av skatteintäkterna exklusive finansnettot.

Stadens resultat 2018 uppgår till 3 176 mnkr, vilket ska jämföras med budgeterat resultat på 0,1 mnkr. Budgetskillnaden förklaras främst av reavinster och intäkter från försäljning av exploateringsfastigheter med 2 552 mnkr. Därmed har balanskravet uppnåtts. Räknas dock jämförelsestörande poster (reavinster och gjord avsättning) och utdelning från bolagen bort blir resultatet för 2018 negativt med 570 mnkr (+515 mnkr 2017), vilket är en oroande utveckling.

Stadens nettoinvesteringar uppgår till 7 139 mnkr (5 863 mnkr 2017), vilket är 1 111 mnkr lägre än budget. Intäkterna från försäljningar har använts till att finansiera stadens investeringar.

Intern kontroll

Sammantaget bedöms kommunstyrelsens styrning och kontroll över stadens verksamheter vara tillräcklig. I huvudsak fungerar planering och uppföljning av stadens verksamheter tillfredsställande. Staden har sedan flera år tillbaka ett väl inarbetat system för verksamhetsplanering, budgetering och återrapportering.

Stadsledningskontoret har genomfört ett antal aktiviteter under året för att utveckla nämndernas arbete med den interna kontrollen, bland annat har nya tillämpningsanvisningar för intern kontroll tagits fram och workshops genomförts. Inom koncernen har ett arbete påbörjats med att utveckla styrningen av bolagens arbete med intern kontroll.

2.2 Verksamhetens ändamålsenlighet

Revisionskontoret bedömer verksamhetens ändamålsenlighet utifrån hur väl kommunfullmäktiges mål på en aggregerad nivå uppnås av styrelser och nämnder.

2.2.1 Stadens årsredovisning

Årsredovisningen ger i många avseenden tydlig information om vilka aktiviteter som har genomförts för att nå målen. Utfallet för indikatorerna redovisas i jämförelse med målvärde och föregående års utfall. Redovisningen kan utvecklas ytterligare genom utförligare analyser av hur indikatorer och aktiviteter påverkar bedömningen av måluppfyllnad. Det finns även ett visst behov att utveckla den interna konsistensen i rapporten gällande tabellen över måluppfyllelse och den löpande texten om måluppfyllelsen.

Kommunstyrelsens bedömning av måluppfyllelse i årsredovisningen avviker från bedömningar i delårsrapporten för flera verksamhetsmål. Ingen analys av den förändrade bedömningen redovisas.

Utvärdering av kommunfullmäktiges mål

Kommunfullmäktige har i *Budget 2018 – Ett Stockholm för alla* beslutat om fyra inriktningsmål och 26 verksamhetsmål. Revisionskontoret bedömer att två av inriktningsmålen uppnås helt och två delvis. I tabellen som följer redovisas kommunstyrelsens och revisionskontorets bedömningar. Revisionskontoret bedömer måluppfyllelse i huvudsak utifrån årsmålen för de indikatorer som kommunfullmäktige fastställt för verksamhetsmålen. Hänsyn tas även till om verksamheterna utvecklats i enlighet med kommunfullmäktiges intentioner både under året och över tid. I den mån det är relevant vägs även resultatet från de granskningar som genomförts under året in i bedömningarna. I de fall som revisionskontoret gör en annan bedömning än kommunstyrelsen, eller där särskilda avvägningar behöver lyftas fram, följer en kommentar efter tabellen.

Inriktningsmål och verksamhetsmål	Delårsrapport 2018 (KS)	Årsredovisning 2018 (KS)	Bedömning revisionskontor
1 Ett Stockholm som håller samman	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
1.1 Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
1.2 Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla	Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
1.3 Stockholm är en stad med levande och trygga stadsdelar	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
1.4 Stockholm är en stad med högt bostadsbyggande där alla kan bo	Uppfyllt	Ej uppfyllt	Ej uppfyllt
1.5 Stockholm har ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
1.6 Alla stockholmare har nära till kultur och eget skapande	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
1.7 Alla äldre har en trygg ålderdom och får en äldreomsorg av god kvalitet	Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
2 Ett klimatsmart Stockholm	Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
2.1 Energianvändningen är hållbar	Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Avstår
2.2 Transporter i Stockholm är miljöanpassade	Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
2.3 Stockholm har en hållbar mark- och vattenanvändning	Uppfyllt	Uppfyllt	Delvis uppfyllt
2.4 Stockholms kretslopp är resurseffektiva	Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
2.5 Stockholms miljö är giffri	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
2.6 Inomhusmiljön i Stockholm är sund	Uppfyllt	Uppfyllt	Delvis uppfyllt
3 Ett ekonomiskt hållbart Stockholm	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
3.1 Stockholm är en världsledande kunskapsregion	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
3.2 Stockholm är en företagsvänlig stad	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
3.3 Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
3.4 I Stockholm är det enkelt att utbilda sig genom hela livet	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt	Delvis uppfyllt
3.5 Stockholms stads ekonomi är långsiktigt hållbar	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
4 Ett demokratiskt hållbart Stockholm	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
4.1 Stockholm är en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika	Uppfyllt	Uppfyllt	Delvis uppfyllt
4.2 Stockholms stad är en bra arbetsgivare med goda arbetsvillkor	Uppfyllt	Uppfyllt	Delvis uppfyllt
4.3 Stockholm är en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fritt från diskriminering	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
4.4 Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention	Uppfyllt	Uppfyllt	Delvis uppfyllt
4.5 Stockholm är en stad där ingen behöver vara rädd för våld	Uppfyllt	Uppfyllt	Avstår
4.6 Stockholm är en tillgänglig stad för alla	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
4.7 Stockholm är en demokratisk stad där invånarna har inflytande	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt
4.8 Offentlig upphandling utvecklar staden i hållbar riktning	Uppfyllt	Uppfyllt	Uppfyllt

2.2.2 Kommentarer till revisionskontorets bedömning

Inriktningsmål 1 - Ett Stockholm som håller samman

Kommunstyrelsen bedömer inriktningsmålet som delvis uppfyllt. Två verksamhetsmål bedöms som uppfyllda, fyra verksamhetsmål som delvis uppfyllda och ett som ej uppfyllt.

I revisionskontorets bedömning av inriktningsmålet har även revisionskontorets granskningar *Kontinuitet inom hemtjänsten, nr 11 2018* och *Kunskapsresultat i grundskolan, nr 5 2018* samt nio fördjupade granskningar inom områdena utbildning, individ- och familjeomsorg och äldreomsorg vägts in. Av granskningarna framkommer det bland annat att stadens styrning inte säkerställer att det finns kontinuitet i utförandet av beviljade hemtjänstinsatser. Det finns även förbättringsmöjligheter inom stadens skolor gällande uppföljning av om insatser till elever i behov av stöd har givit effekt. De fördjupade granskningarna visar att staden har brister i hur utredning och uppföljning av familjehem och jourhem genomförs och dokumenteras och att analys av frånvaron och studiero i grundskolan bör utvecklas.

Både revisionskontoret och kommunstyrelsen har bedömt inriktningsmålet som delvis uppfyllt under hela mandatperioden. Det är främst tre verksamhetsmålen som har haft en lägre måluppfyllelse under mandatperioden: *Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor*, *Stockholm är en stad med levande och trygga stadsdelar* och *Alla äldre har en trygg ålderdom och får en äldreomsorg av god kvalitet*.

Revisionskontoret bedömer att inriktningsmålet är delvis uppfyllt.

Verksamhetsmål 1.4 - Stockholm är en stad med högt bostadsbyggande där alla kan bo

Kommunstyrelsen bedömer verksamhetsmålet som ej uppfyllt.

Kommunstyrelsen redovisar en nedgång för utvecklingen av Stockholms bostadsbyggande. Bostadsproduktionen har varit låg under året och årsmålen för sex indikatorer uppnås inte, årsmålen för två indikatorer uppfylls delvis och årsmålet för en indikator uppfylls. Bostadsbyggandet har minskat med 34 procent under året jämfört med 2017 och markanvisningar har minskat med 26 procent

jämfört med 2017. I revisionens uppföljande granskning för personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning att stadens behov av bostäder med särskild service inte tillgodoses

under kommande år inom stadens bostadsbestånd med nuvarande planering.

Revisionskontoret bedömer att verksamhetsmålet inte är uppfyllt.

Inriktningsmål 2 - Ett klimatsmart Stockholm

Kommunstyrelsen bedömer inriktningsmålet som delvis uppfyllt. Kommunstyrelsen bedömer att tre av de sex verksamhetsmålen uppfyllts helt och tre uppfyllts delvis. Revisionskontorets bedömning är att ett av verksamhetsmålen har uppfyllts helt och fyra delvis. För verksamhetsmålet *Energianvändningen är hållbar* avstår revisionskontoret från bedömning då det saknas uppmätta utfallsvärden för två av fem indikatorer.

Både kommunstyrelsen och revisionskontoret har bedömt inriktningsmålet som uppfyllt under åren 2015-2017. Under mandatperioden är det främst verksamhetsmålet *Transporter i Stockholm är miljöanpassade*¹ som haft en lägre måluppfyllnad. Indikatorerna har förändrats mellan åren vilket har påverkat bedömningen av måluppfyllnaden.

Revisionskontoret bedömer att inriktningsmålet är delvis uppfyllt.

Verksamhetsmål 2.1 - Energianvändningen är hållbar

Kommunstyrelsens bedömning är att verksamhetsmålet är uppfyllt. Bedömningen grundas bland annat på att årsmålen för tre av fem av kommunfullmäktiges indikatorer uppnås helt och två uppnås delvis. Revisionskontoret noterar att det saknas uppmätta värden för två av fem indikatorer. Redovisade värden för dessa är prognoser. De första uppmätta värdena för indikatorn *Energianvändning i nyproducerade byggnader* finns tidigast 2020. Även vad gäller indikatorn *Växthusgasutsläpp per invånare* saknas utfallsvärden. Redovisat värde i årsredovisningen avser prognosticerat utsläppsvärde för 2017. Fastställt utsläppsvärde för 2017, med prognos för utsläppen 2018, kan beräknas under första halvåret 2019.

Revisionskontoret avstår från att göra en bedömning av verksamhetsmålet då utfallsvärden för 2018 saknas.

---

¹ 2015 benämndes verksamhetsmålet *Transporter i Stockholm är hållbara*

Verksamhetsmål 2.3 - Stockholm har en hållbar mark- och vattenanvändning

Kommunstyrelsens bedömer att verksamhetsmålet är uppfyllt. Kommunstyrelsen bedömer att årsmålen för fyra av åtta av kommunfullmäktiges indikatorer uppfylls helt, två uppfylls delvis och två inte uppfylls.

Målet berör i huvudsak den verksamhet som bedrivs av exploateringsnämnden, stadsbyggnadsnämnden samt miljö- och hälsoskyddsnämnden. Exploateringsnämnden bedömer i sin verksamhetsberättelse att målet har uppfyllts delvis. Stadsbyggnadsnämnden bedömer att målet har uppfyllts men redovisar samtidigt att årsmålet uppfyllts delvis för en av två indikatorer.

Även miljö- och hälsoskyddsnämnden bedömer målet som uppfyllt, men redovisar samtidigt avvikelser från målvärdena för de två indikatorer för vattenstatus som nämnden tilldelats. Bland annat uppnås inte indikatorn *Andel vattenförekomster som följer miljö kvalitetsnormerna för ekologisk status*. Nämnden tar fram lokala åtgärdsprogram för stadens sjöar och vattendrag. Dessa utgör underlag för den fysiska planeringen samt visar på de åtgärder som krävs för att god vattenstatus enligt EU:s vattendirektiv ska kunna uppnås. Nämnden redovisar att Stockholm i dagsläget har 21 vattenförekomster varav huvuddelen, ca 70 procent, inte uppnår god status. Provtagning under 2018 visar att det även i fortsättningen finns ett stort behov av åtgärder för att minska belastningen av miljögifter och näringsämnen samt för att förbättra de fysiska livsmiljöerna i stadens vattenförekomster. Ingen av de sju undersökta platserna bedömdes nå god status. På två platser hade dessutom statusen försämrats jämfört med 2017 års undersökning.

Revisionskontoret bedömer att verksamhetsmålet är delvis uppfyllt.

Verksamhetsmål 2.6 - Inomhusmiljön i Stockholm är sund

Kommunstyrelsen bedömer verksamhetsmålet som uppfyllt. Kommunstyrelsen bedömer att årsmålet för en av tre av indikatorer uppnås helt, en uppnås delvis och en uppnås inte.

Indikatorerna berör till stor del verksamheter som bedrivs av fastighetsnämnden, stadens bostadsbolag samt Micasa Fastigheter i Stockholm AB och SISAB. Dessa bedömer att årsmålet för indikatorn *Andel av stadens egna fastigheter med byggnader som används för något av ändamålen bostad, arbetsplats eller undervisningslokal*

som understiger en radonhalt på 200 bq/m³ luft som delvis uppfyllt.

Miljö- och hälsoskyddsnämndens bedriver tillsynsarbete avseende inomhusmiljöer inom områdena buller, ventilation, fukt och radon. I miljöförvaltningens rapport *Hälsoskyddstillsyn av skolor och förskolor 2018* redovisas att inom den löpande tillsynen har 48 procent av besökta verksamheter haft sådana brister gällande främst buller och ventilation att förvaltningen bedömt att uppföljning krävs. Avseende kontrollen av buller från fasta installationer redovisas att 72 procent av de undersökta förskolorna hade ljudnivåer som överstiger riktvärdena enligt Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller².

Revisionskontoret bedömer att verksamhetsmålet är delvis uppfyllt.

Inriktningsmål 3 – Ett ekonomiskt hållbart Stockholm

Kommunstyrelsen bedömer inriktningsmålet som uppfyllt.

Revisionskontoret bedömer att fyra av fem verksamhetsmål är uppfyllda, vilket överensstämmer med kommunstyrelsens bedömning. Under hela mandatperioden har inriktningsmålet bedömts av både kommunstyrelsen och revisionskontoret som uppfyllt.

Revisionskontoret bedömer att inriktningsmålet är uppfyllt.

Inriktningsmål 4 – Ett demokratiskt hållbart Stockholm

Kommunstyrelsen bedömer att inriktningsmålet är uppfyllt.

Bedömningen grundas på att kommunstyrelsen bedömer samtliga åtta verksamhetsmål som uppfyllda.

Kommunstyrelsen har bedömt inriktningsmålet som uppfyllt 2016-2018 och revisionskontoret har bedömt det som uppfyllt 2017-2018.

Revisionskontoret bedömer att fyra verksamhetsmål är uppfyllda och tre är delvis uppfyllda. För verksamhetsmålet *Stockholm är en stad där ingen behöver vara rädd för våld* avstår revisionskontoret från bedömning.

Revisionskontoret bedömer inriktningsmålet som i huvudsak uppfyllt.

---

² FoHMFS 2014:13

Verksamhetsmål 4.1 - Stockholm är en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika

Kommunstyrelsen bedömer att verksamhetsmålet är uppfyllt. Kommunfullmäktige har angett en indikator för målet, *Andel tjänsteutlåtanden som innehåller en jämställdhetsanalys*. Årsmålet har delvis uppfyllts. Nämnder och bolag har genomfört samtliga beslutade aktiviteter under året.

Revisionskontoret bedömer att verksamhetsmålet är delvis uppfyllt.

Verksamhetsmål 4.2 - Stockholms stad är en bra arbetsgivare med goda arbetsvillkor

Kommunstyrelsen bedömer målet som uppfyllt med motiveringen att målvärdet för en av de två indikatorerna uppnås helt och en uppnås delvis. Av redovisningen i verktyget ILS-webb framgår att 11 av 32 nämnder uppnått årsmålet för indikatorn *Aktivt Medskapande-index*. Vidare har 8 av 32 nämnder uppnått årsmålet för *Index Bra arbetsgivare*.

Revisionskontoret bedömer att verksamhetsmålet är delvis uppfyllt.

Verksamhetsmål 4.4 - Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention

Kommunstyrelsen bedömer verksamhetsmålet som uppfyllt. Årsmålen för de tre indikatorerna uppnås delvis. Av årsredovisningen framgår att nämnder och bolagsstyrelser i huvudsak har genomfört de aktiviteter de föresatt sig i sina verksamhetsplaner. Kommunstyrelsen uppger att de grundar sin bedömning främst på nämndernas bedömning av verksamhetsmålet då indikatorerna anses vara begränsade i förhållande till målet och endast avse utbildningsnämndens verksamhet.

Indikatorerna mäter resultatet från brukarundersökningen i årskurserna 5 och 8 i grundskolan samt årskurs 2 i gymnasiet och avser *Andel elever i som inte har utsatts för kränkande behandling eller trakasserier*. Jämfört med år 2017 har resultatet för samtliga indikatorer försämrats.

Revisionskontoret bedömer att verksamhetsmålet är delvis uppfyllt.

Verksamhetsmål 4.5 - Stockholm är en demokratisk stad där invånare har inflytande

Kommunstyrelsen bedömer att verksamhetsmålet är uppfyllt. Till verksamhetsmålet finns tre obligatoriska nämndindikatorer för vilka nämnderna ska fastställa årsmål. 10 av 15 nämnder uppnår målet och 5 nämnder uppnår målet delvis. Kommunstyrelsen grundar även sin bedömning på att nämnderna har genomfört de aktiviteter de föresatt sig i verksamhetsplaner.

I likhet med föregående år anser revisionskontoret att en bedömning av måluppfyllelsen är svår att göra på basis av de tre indikatorerna. Revisionskontoret anser att det inte är tillräckligt att följa indikatorerna för att göra en bedömning av verksamhetsmålet. Indikatorerna har ett för staden internt perspektiv och redovisar inte utveckling, resultat eller effekter ur ett medborgarperspektiv. Av kommunstyrelsens redovisning framgår att de aktiviteter som nämnderna beslutat om i sina verksamhetsplaner genomförts. Bland annat har nämnderna bedrivit ett fortsatt arbete med Programmet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Arbetet är långsiktigt och det kommer att ta tid innan åtgärderna får full effekt. Av revisionskontorets granskning *Hedersrelaterat våld och förtryck, nr 9 2018*, framgår att staden behöver stärka sitt arbete inom området för att säkerställa att utsatta upptäcks och får stöd samt insatser.

Revisionskontoret avstår från att göra en bedömning.

2.2.3 Kommunalförbund

Kommunalförbundet Storstockholms brandförsvaret ingår i kommunstyrelsens uppsiktsplikt och revisionskontoret granskar hur uppsiktsplikten utövas. Det ingår dock inte i Stadsrevisionens uppdrag att granska kommunalförbundet. Därav följer att revisionskontoret inte gör bedömningar avseende förbundets ändamålsenlighet, intern kontroll och ekonomi. Förbundet ingår i stadens sammanställda redovisning och förbundets egen årsredovisning biläggs stadens årsredovisning.

En granskning av hur kommunstyrelsen utövar sin uppsiktsplikt över förbundet har genomförts under året. Granskningen visar att kommunstyrelsen behöver se över formerna för hur uppsiktsplikten utövas. Se bilaga 2.

2.3 Ekonomi

2.3.1 Kommunfullmäktiges finansiella mål

Kommunfullmäktige har fastställt sex finansiella mål för staden. Målen utgör underlag för bedömning av god ekonomisk hushållning ur ett ekonomiskt perspektiv. Utfallet för de finansiella målen redovisas i tabellen som följer i jämförelse med utfall för år 2017. Av tabellen framgår att samtliga mål rapporterats som uppfyllda av kommunstyrelsen. Revisionskontoret gör samma bedömning. En kort kommentar följer efter tabellen.

Finansiella mål	Utfall 2018	Utfall 2017	Årsredovisning 2018 (KS)	Bedömning revisionskontor
Stadens ekonomiska resultat enligt balanskravet ska uppgå till 0,1 mnkr	2 613 mnkr	828 mnkr	Uppfyllt	Uppfyllt
Nettokostnaderna i förhållande till skatteintäkterna, generella statsbidrag ska inte överstiga 100 %	100 %	99 %	Uppfyllt	Uppfyllt
Soliditeten för staden eller kommunkoncernen ska inte understiga 34 % inkl. pensionsåtaganden	35 % resp. 51 %	36 % resp. 52 %	Uppfyllt	Uppfyllt
Kapitalkostnadernas andel av stadens nettodriftkostnader ska inte överstiga 7,0 %	6 %	6 %	Uppfyllt	Uppfyllt
Budgetföljsamheten ska vara 100 %	99 %	98 %	Uppfyllt	Uppfyllt
Prognossäkerheten i tertialrapport 2, jämfört med utfallet, ska vara högst +/- 1 %	1 %	0 %	Uppfyllt	Uppfyllt

Revisionskontorets bedömning

På en för staden aggregerad nivå uppnås samtliga mål. Staden har en stabil ekonomi och har uppnått samtliga av fullmäktige fastställda finansiella mål under mandatperioden. Kommunkoncernen har en hög kreditvärdighet, så kallad rating. Ratingen ska återspegla kommunkoncernens förmåga att infria sina betalningsåtaganden och finansiella skyldigheter på kort respektive lång sikt.

Kreditbedömningen utförs av Standard & Poor's³ som ger staden högt betyg för både den korta och långa upplåningen. Detta understryks också av att staden har en stark soliditet. Medelvärde för alla kommuner ligger på 9,7 procent att jämföra med stadens soliditet som uppgår till ca 35 procent för år 2018.

³ Standard & Poor's är ett amerikanskt kreditvärderingsinstitut som bedömer kreditvärdighet, det vill säga riskerna med lån till företag och stater.

Stadens positiva resultat de senaste åren förklaras dock främst av intäkter från markförsäljning och exploateringsfastigheter samt utdelning från Stockholm Stadshus AB. Det är av stor vikt att staden har kontroll över de ökade driftkostnader som uppstår med anledning av befolkningstillväxten och den ökade investeringsvolymen.

Nämndernas verksamhetskostnader ökade med 3,6 procent under året medan verksamhetens intäkter ökade med 1,6 procent.

När det gäller målet *Nettokostnaderna i förhållande till skatteintäkterna, generella statsbidrag och utjämning ska inte överstiga 100 procent* framgår att målet gäller i ett långsiktigt perspektiv och att enskilda år kan även finansnettot räknas in. För 2018 är utfallet 100 procent exklusive finansnetto, vilket innebär att målet uppfylls. Räknas det positiva finansnettot med uppgår utfallet till 96 procent. Revisionskontoret anser att det är viktigt att stadens nettokostnader även framöver anpassas till en nivå där dessa täcks av skatteintäkter exklusive finansnettot.

2.3.2 Driftbudget och utfall

Kommunstyrelsens redovisar följande utfall för staden i jämförelse med budget och utfall 2018.

Driftbudget, mnkr	Budget 2018	Bokslut 2018		Budget- avvikelse 2017
		Utfall	Avvikelse	
Verksamhetens intäkter	8 159	12 298	4 139	4 420
Jämförelsestörande intäkter		3 042	3 042	4 415
Verksamhetens kostnader	-52 329	-54 877	-2 548	-2 886
Jämförelsestörande kostnader		1 601	- 1 601	-3 477
Avskrivningar	-1 292	-1 454	-162	-203
Verksamhetens nettokostnader	-45 462	-42 593	2 869	2 268
Skatteintäkter m.m.	43 710	43 969	259	467
Finansnetto	1 752	1 800	48	-374
Årets resultat	0,1	3 176	3 176	2 361

Av ovanstående redovisning framgår att stadens utfall uppgår till 3 176 mnkr, vilket ska jämföras med budgeterat resultat på 0,1 mnkr. Detta resultat förklaras främst av reavinster och intäkter från försäljning av exploateringsfastigheter med 2 552 mnkr.

Räknas dock jämförelsestörande poster (reavinster och gjord avsättning) och utdelning från bolagen bort blir resultatet för 2018 negativt med 570 mnkr (+515 mnkr 2017), vilket är en oroande utveckling.

I bilaga 1 redovisas en analys av resultaträkningen jämfört med föregående år. Här framgår bl.a. att verksamhetens kostnader har ökat med 3,6 procent och verksamhetens intäkter ökat med 1,6 procent jämfört med föregående år, exklusive jämförelsestörande poster. Verksamhetens nettokostnader, exklusive jämförelsestörande poster, har ökat med 4,4 procent och skatteintäkter, inklusive generella statsbidrag och utjämning, har ökat med 2,9 procent.

Stadens nämnder redovisar ett överskott jämfört med budget om 375 mnkr, varav 53 mnkr för stadsdelsnämnderna och 322 mnkr för övriga nämnder.

Resultatet enligt den sammanställda redovisningen, där stadens nämnder och stadens bolag samt kommunalförbundet Storstockholms brandförsvarsförbund ingår, uppgår till 3 132 mnkr (3 446 mnkr 2017).

Sociala investeringar

Staden har i samband med årsredovisning 2014 avsatt 300 mnkr för sociala investeringar genom att i not specificera en del av Eget kapital. Staden arbetar med sociala investeringar i syfte att undvika framtida utanförskap och social utsatthet.

Kommunstyrelsen har fastställt *Riktlinjer för sociala investeringar*⁴. Medel kan beviljas för satsningar riktade till kommunens samtliga målgrupper. Alla stadens nämnder kan söka medel från den sociala investeringsfonden.

Totalt utbetalt belopp under 2017 uppgår till 10,6 mnkr och under 2018 har 41,6 mnkr utbetalats.

Balanskravet

Balanskravet innebär att kommunen, enligt huvudregeln, inte får besluta om en budget där kostnaderna överstiger intäkterna. Om resultatet ändå blir negativt måste det kompenseras med överskott inom

---

⁴ Stadsledningskontoret, dnr 173-968/2015

tre år. Varje år ska en balanskravsutredning redovisas i årsredovisningen.

I resultaträkningen samt i förvaltningsberättelsen redovisas att staden uppnår balanskravet och att årets resultat enligt balanskravet uppgår till 2 613 mnkr.

Revisionskontorets bedömning

Årets resultat uppfyller kommunfullmäktiges budgetmål för 2018. Resultatet enligt balanskravet har uppfyllts och därmed kommunallagens krav på ekonomi i balans. Kommunstyrelsen har i årsredovisning 2018 redogjort för och analyserat de huvudsakliga budgetavvikelserna mot årets budget.

Revisionskontoret har granskat upprättad balanskravsutredning och kan konstatera att denna är uppställd enligt reglerna i kommunallagen.

2.3.3 Investeringsbudget och utfall

Kommunstyrelsens redovisar följande utfall för stadens investeringar i jämförelse med budget och utfall 2018.

Investeringsbudget, mnkr	Budget 2018	Bokslut 2018			Budget- Avvikelse 2017
		Utfall	Avvikelse	i %	
Nettoutgifter	8 250	7 139	1 111	13,5	1 698

Stadens nettoinvesteringar uppgår till 7 139 mnkr (5 863 mnkr 2017), vilket är 1 111 mnkr lägre än budget. Trafiknämnden redovisar en avvikelse mot budget på 491 mnkr. Som orsak till den budgetavvikelsen anges främst att renoveringen av Sergelstorgs tätskikt kunnat genomföras till en lägre utgift än budgeterat. Även fastighetsnämnden, 277 mnkr, och exploateringsnämnden, 190 mnkr, redovisar avvikelser mot budget. Fastighetsnämnden förklarar budgetavvikelsen med tidsförskjutningar i projekt och exploateringsnämnden att investeringsinkomsterna i de större projekten blivit högre än beräknat.

Utöver dessa investeringar har staden bidragit med ca 442 mnkr i medfinansiering av bl.a. statliga infrastrukturprojekt.

Kommunkoncernens investeringar uppgår 2018 till 19 171 mnkr (15 912 mnkr). För koncernen Stockholm Stadshus AB uppgår utfallet till 12 582 mnkr att jämföra med budget på 14 982 mnkr.

Kommunkoncernens låneskuld som avser bolagens investeringar uppgår till 48 106 mnkr (38 619 mnkr 2017). Det är en ökning med 9 486 mnkr jämfört med föregående år. Den samlade låneskulden ligger inom finanspolicyn ram som uppgår till 60 000 mnkr. I tabellen som följer redovisas en sammanställning över stadens och bolagens investeringar 2015-2018 (utfall) och 2019-2021 (budget).

Nämndernas investeringar (mnkr)

Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Budget 2019	Budget 2020	Budget 2021
4 872	5 615	5 863	7 139	7 926	7 525	7 038

Bolagens investeringar (mnkr)

Utfall 2015	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Budget 2019	Budget 2020	Budget 2021
10 769	10 073	10 874	12 582	15 244	16 635	16 285

Revisionskontorets bedömning

Enligt budget 2018 är en viktig förutsättning, för att Stockholm ska kunna genomföra investeringsplanen med bibehållen finansiell styrka, balansen mellan egen finansiering och upplåning. Intäkterna från försäljningar har använts till att finansiera stadens investeringar.

Kommunkoncernens låneskuld har fortsatt att öka då bolagens upplåning ökar till följd av fortsatt hög investeringsnivå, främst för stadens bostadsbolag. Ökningstakten har varit högre än tidigare år. En beskrivning över hur staden hanterar skuldförvaltningen görs i årsredovisningen. Vidare genomförs kontinuerligt analyser av följderna av en utökad upplåning. Dessa analyser presenteras löpande i ärenden under året till kommunstyrelsens ekonomiutskott.

När det gäller investeringsutfallet redovisas en avvikelse jämfört med budget för både nämnder och bolag. Enligt revisionskontorets bedömning bör avsnittet om investeringar i årsredovisningen omfatta en mer omfattande analys av budgetavvikelsen samt en analys av vilka konsekvenser dessa tidsförskjutningar får för staden och dess verksamheter, ekonomi och framtida finansieringsmöjligheter.

2.3.4 Prognossäkerhet

Till grund för kommunstyrelsens ekonomiska prognoser och ekonomistyrning sker rapporteringen av den ekonomiska ställningen för stadens samtliga verksamheter till kommunstyrelsen i form av månadsrapporter, tertialrapport, delårsrapport och slutligen årsredovisning.

Kommunstyrelsen prognostiserade i tertialrapport 1 att resultatet skulle uppgå till 921 mnkr och i tertialrapport 2 prognostiserades resultatet till 1 517 mnkr, att jämföra med budget på 0,1 mnkr. Årets resultat blev 1 659 mnkr bättre än prognosen i tertialrapport 2. Den främsta orsaken är att de jämförelsestörande intäkterna blev ca 1,4 mdkr högre än prognosen på grund av reavinster och försäljning av exploateringsfastigheter som genomförts efter tertialrapport 2. Någon prognos för dessa poster görs inte då osäkerhet finns avseende när och om försäljningar kommer att genomföras.

Nämnderna

När det gäller nämndernas resultat har följande prognoser lämnats när det gäller avvikelse mot budget.

(mnkr)	Tertial- rapport 1 2018	Tertial- rapport 2 2018	Bokslut 2018
Stadsdelsnämnder	8	14	53
Övriga nämnder	8	222	322
Summa nämnder	16	236	375

Jämfört med prognosen vid tertialrapport 2 blev utfallet 139 mnkr högre än i bokslutet.

Alla nämnder har redovisat en budget i balans. De nämnder som redovisar störst överskott jämfört med budget är trafiknämnden +110 mnkr, kommunstyrelsen +55 mnkr, exploateringsnämnden +46 mnkr och socialnämnden +34 mnkr samt Östermalms stadsdelsnämnd +30 mnkr.

När det gäller nämndernas investeringar redovisas följande prognoser när det gäller årsutfallet:

(mnkr)	Budget 2018	Tertial- rapport 1 2018	Tertial- rapport 2 2018	Bokslut 2018
Nettoinvesteringar	8 303	7 942	7 597	7 139

Jämfört med prognosen vid tertialrapport 2 blev utfallet 458 mnkr lägre i bokslutet. Det är främst stadsdelsnämnderna, fastighetsnämnden och exploateringsnämnden som redovisar avvikelser mellan prognos och utfall.

Bolagen

När det gäller bolagens resultat har följande prognoser lämnats när det gäller avvikelse mot budget.

(mnkr)	Budget 2018	Tertial- rapport 1 2018	Tertial- rapport 2 2018	Bokslut 2018
Bolagens resultat efter finansnettot exkl. reavinster/förluster	1 609	1 684	1 932	1 897

Totalt redovisas ett högre resultat än budget med 288 mnkr. Jämfört med prognosen i tertialrapport redovisas ett något lägre resultat. Detta beror bl.a. på resultaten från intressebolagen, AB Svenska Bostäder och S:t Erik Livförsäkring AB blev lägre än prognosen. För några bolag blev resultatet betydligt bättre än prognosen.

När det gäller bolagens investeringar redovisas följande prognoser när det gäller årsutfallet:

(mnkr)	Budget 2018	Tertial- rapport 1 2018	Tertial- rapport 2 2018	Bokslut 2018
Nettoinvesteringar	14 982	14 440	13 456	12 582

Jämfört med prognosen vid tertialrapport 2 blev utfallet 874 mnkr lägre i bokslutet.

Revisionskontorets bedömning

Kommunstyrelsen bedöms ha en i huvudsak tillfredsställande uppföljningsstruktur. Ekonomin följs systematiskt upp i samband med månads- och tertialrapporter. Sammanställningarna ovan visar dock att prognossäkerheten kan förbättras både för drift- och investeringsbudgeten.

2.4 Intern kontroll

2.4.1 Intern kontroll verksamhet

Kommunstyrelsen har ett övergripande ansvar att styra, leda och samordna den interna kontrollen inom staden.

Revisionskontorets bedömning

Sammantaget bedöms kommunstyrelsens interna kontroll över stadens verksamheter i huvudsak vara tillräcklig. Revisionskontoret noterar att stadsledningskontoret i likhet med år 2017 har haft ett ökat fokus på det övergripande arbetet med intern kontroll. Bland annat har stadsledningskontoret fastställt nya tillämpningsanvisningar för intern kontroll där kraven på nämnderna förtydligats.

Vidare har workshops med facknämnder och stadsdelsnämnder genomförts för att förtydliga och diskutera de krav som ställs på nämnderna. Även i stadens befintliga ILS- och kvalitetsnätverk har frågan om intern kontroll lyfts. Förändringar har gjorts i ILS-webb i syfte att förenkla och förtydliga dokumentation och ansvar i arbetet med intern kontroll. Ett arbete har påbörjats med att utveckla styrningen av bolagens arbete med intern kontroll.

2.4.2 Intern kontroll finansiell rapportering

Externa finansrevisorer granskar årligen, på uppdrag av revisionskontoret, internbankens verksamhet inom finansavdelningen.

Granskningen syftar till att bedöma den interna kontrollen i den finansiella rapporteringen. Årets granskning avser genomgång av finanspolicy och dess rapportering, genomgång av efterlevnad av planeringspolicy vad gäller donationsstiftelserna, genomgång av processflödet, genomgång av nytt låneavtal Nordiska investeringsbanken samt uppföljning av föregående års noteringar.

Revisionskontorets bedömning

Den interna kontrollen i den finansiella rapporteringen bedöms vara tillräcklig och inga väsentliga brister har noterats i årets granskning.

3. Årsredovisning och räkenskaper

Revisorererna har bland annat konstaterat att den interna kontrollen är rättvisande. Inom ramen för denna uppgiftning har det konstaterats att den är upprättad i enlighet med lag om kommunal redovisning och i redovisningssed.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionspraxis i kommunal verksamhet, vilket innebär att revisionen har planerats och genomförts för att med hög men inte absolut säkerhet kunna bedöma att årsredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter.

Vid granskning av nämndernas bokslut är bedömningen att räkenskaperna är rättvisande för alla nämnder utom för en nämnd. Dock har nämnden följt anvisningar från stadsledningskontoret.

Revisionskontorets bedömning

Den samlade bedömning är att såväl stadens redovisning som den sammanställda redovisningen ger en rättvisande bild av årets resultat och ställning. Årsredovisning 2018 har, i allt väsentligt, upprättats i enlighet med den kommunala redovisningslagen och god redovisningspraxis. En detaljerad granskning av årsredovisningen görs i bilaga 1.

4. Kommunstyrelsens egen verksamhet

4.1 Verksamhetens ändamålsenlighet och ekonomi

I detta avsnitt redovisas granskning avseende kommunstyrelsens egen verksamhet. Granskningen omfattar om verksamheten är förenlig med kommunfullmäktiges mål och om de beslut, riktlinjer, gällande lagstiftning och andra föreskrifter som gäller för verksamheten följts. Bedömningen avser såväl genomförandet som resultatet av verksamheten.

Sammantaget bedöms att kommunstyrelsen i allt väsentligt har bedrivit verksamheten på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Bedömningen grundar sig på att det ekonomiska utfallet ligger i nivå med budget och att det verksamhetsmässiga resultatet är förenligt med kommunfullmäktiges mål.

4.1.1 Ekonomiskt resultat

Av årets redovisning framgår att kommunstyrelsens utfall avviker positivt med 79,3 mnkr (före resultatdispositioner) i förhållande till budgeten. Utfallet visar att budgethållningen har varit tillräcklig. Budgeten består främst av stadsledningskontorets verksamhet, stadsövergripande verksamhet och bidrag främst till Storstockholms Brandförsvarsförbund samt den politiska organisationen.

De största avvikelserna finns inom den politiska organisationen som redovisar ett överskott med 36,4 mnkr. Vidare redovisar kommunstyrelsen att återhållsamhet samt vakanta tjänster är en bidragande orsak till avvikelserna mot budget. Kommunstyrelsen borde dock tydligare redovisa orsakerna till de stora avvikelserna på kostnads- respektive intäktssidan.

4.1.2 Verksamhetsmässigt resultat

Kommunstyrelsens resultat för 2018 bedöms i allt väsentligt vara förenligt med de mål som fullmäktige fastställt. Bedömningen grundas på en granskning av styrelsens redovisning i verksamhetsberättelsen av i vilken utsträckning kommunfullmäktiges inriktningsmål, verksamhetsmål, indikatorer och aktiviteter, de egna målen, indikatorerna och aktiviteterna har uppfyllts.

Styrelsens verksamhetsberättelse ger i allt väsentligt en rättvisande bild av det verksamhetsmässiga resultatet. Avrapporteringen ger rimliga förutsättningar att kunna bedöma måluppfyllelse.

Kommunstyrelsen har under året i allt väsentligt uppnått årsmålen för kommunfullmäktiges indikatorer och genomfört de aktiviteter och uppdrag kommunfullmäktige har fastställt. Styrelsen har i många avseenden en indirekt påverkan på måluppfyllelsen och bedömningarna grundar sig främst på en genomgång av KF-aktiviteter samt årsutfallet på de av fullmäktige framtagna indikatorerna. Den verksamhet som är planerad enligt verksamhetsplanen har i stort genomförts.

4.2 Intern kontroll

I detta avsnitt redovisas en granskning av styrelsens interna kontroll. Av granskningen framgår i vilken utsträckning arbetet är integrerat i organisationen, system och det löpande arbetet samt om kommunstyrelsen utvärderar och följer upp den interna kontrollen.

Den samlade bedömningen, grundad på årets granskning, är att kommunstyrelsens styrning, uppföljning och kontroll av verksamheten varit tillräcklig. Av redovisningen framgår att vissa brister har noterats vad gäller behörighetshanteringen i Agresso, inköpsprocessen och intäktsprocessen.

Styrelsens system för intern kontroll är aktuellt och upprättat i enlighet med Stockholms stads anvisningar. Arbetet med den interna kontrollen är integrerat i organisation, system och det löpande arbetet. Styrelsen har en årlig riskbedömning som fångar upp väsentliga risker och hur de ska hanteras. Utifrån denna har en plan för intern kontroll upprättats. Styrelsen följer upp den interna kontrollen systematiskt och regelbundet. Kontroller enligt den interna kontrollplanen har genomförts under året och de avvikelser som påträffats har dokumenterats och åtgärder har föreslagits.

Styrelsen har en i huvudsak tillfredsställande uppföljningsstruktur. Ekonomi och verksamhet följs systematiskt upp i samband med kommunstyrelsens månads- och tertialrapporter.

Styrelsens prognossäkerhet i årets tertialrapporter har varit god. Avvikelsen mellan den prognos som lämnades i tertialrapport 2 och

utfallet vid bokslutet blev 7,9 mnkr (0,6 procent).

Övriga granskningar som har genomförts av styrelsens interna kontroll har bl.a. omfattat inköpsprocessen, intäktsprocessen, behörighetshandling i Agresso, direktupphandling samt granskning av löneprocessen. Avvikelse har identifierats men sammantaget bedöms den interna kontrollen i huvudsak vara tillräcklig.

Granskningarna redovisas mer ingående i bilaga 1.

4.3 Bokslut och räkenskaper

I detta avsnitt redovisas en bedömning av om styrelsens bokslut är rättvisande samt om räkenskaperna är upprättade enligt kommunala redovisningslagen och god redovisningssed.

Sammanfattningsvis bedöms att bokslut och räkenskaper i allt väsentligt är rättvisande. Bedömningen baseras på en granskning av styrelsens bokslut och på de övriga granskningar som genomförts under året. Dock behöver periodiserade intäkter från Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) utredas för att se för vilket ändamål de erhållits och vilken period de avser.

4.4 Uppföljning av tidigare års rekommendationer

Tidigare års granskning av styrelsens verksamhet har utmynnat i ett antal rekommendationer. Revisionskontoret gör årligen en uppföljning och bedömning av hur styrelsen har beaktat rekommendationerna.

Uppföljning visar att kommunstyrelsen i huvudsak har beaktat revisionens rekommendationer. Dock kvarstår rekommendationen om att formellt beslut bör fattats när det gäller villkoren för chefsavtal.

Bilaga 1 – Granskning av årsredovisning 2018

I denna bilaga redovisas granskningsresultatet för de olika delar som ska ingå i en årsredovisning enligt lag om kommunal redovisning samt rekommendationer från Rådet för kommunal redovisning. Granskningen av stadens bokslut och den sammanställda redovisningen har genomförts av PwC.

FÖRVALTNINGSBERÄTTELSEN

I lagen om kommunal redovisning kapitel 3 framgår att en förvaltningsberättelse ska ingå i årsredovisningen och i kapitel 4 framgår att den ska innehålla en översikt över utvecklingen av kommunens verksamhet och då även sådan kommunal verksamhet som bedrivs genom andra juridiska personer. Vidare ska upplysningar även lämnas om:

- Väsentliga personalförhållanden.
- En samlad redovisning över kommunens investeringsverksamhet.
- En redovisning av hur utfallet förhåller sig till den budget som fastställts för den löpande verksamheten.
- En bedömning av om balanskravet har uppfyllts.
- En utvärdering av målen enligt god ekonomisk hushållning.

Revisionskontorets bedömning

De olika delar som ska ingå i en förvaltningsberättelse finns i allt väsentligt redovisade i årsredovisningen. Förvaltningsberättelsen innehåller också en redogörelse över den samlade kommunala verksamheten. I redogörelsen klassificeras de juridiska personerna i:

- Koncernföretag med bestämmande respektive betydande inflytande.
- Uppdragsföretag av typen samägda företag respektive kommunala entreprenader.

Avsnittet om ekonomi innehåller en omvärldsanalys samt en ekonomisk och finansiell analys. I den ekonomiska analysen för staden och koncernen lämnas en redogörelse samt analys av årets resultat med förklaringar till intäkts- och kostnadsutvecklingen jämfört med föregående år. Vidare redovisas uppgifter om stadens samlade pensionsåtaganden och pensionsmedelsförvaltningen.

I följande avsnitt redovisas några av övriga delar som ska ingå i förvaltningsberättelsen.

Investeringsredovisning

Enligt den kommunala redovisningslagen ska förvaltningsberättelsen innehålla en samlad redovisning av stadens investeringsverksamhet.

Revisionskontorets bedömning

I förvaltningsberättelsen finns en redovisning av investeringsredovisningens utfall per nämnd samt en redovisning av större investeringsprojekt med förklaring till avvikelser.

Stadens nettoinvesteringar uppgår till 7 139 mnkr (5 863 mnkr 2017), vilket är 1 111 mnkr lägre än budget. Orsaken till detta beror i många fall på tidsförskjutningar av investeringsprojekten, vars genomförande sträcker sig över flera kalenderår. Utöver dessa investeringar har staden bidragit med ca 442 mnkr i medfinansiering av statliga infrastrukturprojekt mm.

Driftredovisning

Enligt den kommunala redovisningslagen ska förvaltningsberättelsen innehålla en redovisning av hur utfallet förhåller sig till den budget som fastställts för den löpande verksamheten.

Revisionskontorets bedömning

I förvaltningsberättelse finns en redovisning av driftbudgetens utfall samt en redovisning av större avvikelser mot budget.

Här framgår bland annat att orsaken till stadens positiva resultat främst beror på reavinster och försäljning av exploateringsfastigheter med 2 552 mnkr som inte var budgeterade.

Vidare redovisar stadens nämnder ett överskott jämfört med budget om 375 mnkr, varav 53 mnkr för stadsdelsnämnderna och 322 mnkr för övriga nämnder.

Balanskravet

I resultaträkningen samt i förvaltningsberättelsen redovisas att staden uppnår balanskravet och att årets resultat enligt balanskravet uppgår till 2 613 mnkr.

Årets resultat enligt resultaträkningen uppgår till 3 176 mnkr, från detta belopp har reavinster vid försäljning av anläggningstillgångar räknats bort med 563 mnkr, vilket framgår av den balanskravsutredning som redovisas i förvaltningsberättelsen.

Revisionskontoret har granskat upprättad balanskravsutredning och kan konstatera att denna är uppställd enligt reglerna i kommunallagen.

RESULTATRÄKNINGEN

Enligt lagen om kommunal redovisning framgår att resultaträkningen ska redovisa samtliga intäkter och kostnader och hur det egna kapitalet har förändrats under året.

Revisionskontorets bedömning

Revisionskontoret bedömer att resultaträkningen i allt väsentligt ger en rättvisande bild av årets resultat. Resultaträkningen är uppställd i enlighet med lagen om kommunal redovisning och noter finns i tillräcklig omfattning. Interna transaktioner har eliminerats korrekt. Vid granskning av nämndernas årsbokslut har ett mindre antal felperiodiseringar uppmärksammats. Felen uppgår sammantaget inte till materiella belopp för staden.

Nedan redovisas stadens resultaträkning för åren 2018 och 2017.

Resultaträkning (mnkr)	2018	2017
Verksamhetens intäkter	12 298	12 103
Jämförelsestörande intäkter	3 042	4 415
Verksamhetens kostnader	-54 877	-52 947
Jämförelsestörande kostnader	-1 601	-3 477
Avskrivningar	-1 454	-1 322
Verksamhetens nettokostnader	-42 592	-41 229
Skatteintäkter inkl. statsbidrag och utjämning	43 968	42 717
Finansnetto	1 800	872
Resultat efter skatter och finansnetto	3 176	2 361
Årets resultat	3 176	2 361

Verksamhetens intäkter

Verksamhetens intäkter uppgår till 12 298 mnkr och har ökat med 194 mnkr (1,6 procent) jämfört med 2017. Intäkterna baserat på taxor, avgifter och hyres/tomträttsavgälder samt EU-bidrag har ökat medan statsbidragsintäkterna har minskat. Vid periodiseringskontroll har inte noterats några väsentliga avvikelser.

Som jämförelsestörande intäkter redovisas försäljning av exploateringsfastigheter med 2 490 mnkr och reavinster vid försäljningar med 552 mnkr.

Verksamhetens kostnader

Verksamhetens kostnader uppgår till 54 877 mnkr och har ökat med 1 930 mnkr (3,6 procent) jämfört med 2017. Vid periodiseringskontroll har inte noterats några avvikelser av betydelse.

Som jämförelsestörande kostnader redovisas främst förbrukning av medel från tidigare års disposition av Eget kapital med 661 mnkr samt bokfört värde vid försäljningar exploateringsstillgångar med 500 mnkr. Vidare avsättning avseende infrastruktur inklusive KPI-uppräkningskostnader och avsättning begravningsverksamhet med 439 mnkr.

Avskrivningar

Redovisade avskrivningar uppgår till 1 454 mnkr. Årets investeringar i materiella anläggningstillgångar uppgår till 7 139 mnkr och avskrivningarna täcker 20,3 procent av dessa. Detta är en relativt låg nivå och innebär sannolikt att utrymmet för framtida driftkostnader kan komma att tas i anspråk för att finansiera investeringar. Vidare redovisas utrangeringar med 5 mnkr. Utrangeringar ska klassificeras som verksamhetens kostnader.

Skatteintäkter samt statsbidrag och utjämning

Skatteintäkterna uppgår till 47 705 mnkr och har ökat med 1 514 mnkr jämfört med 2017 (3,3 procent).

Nettokostnaden för generella statsbidrag och utjämning uppgår till 3 745 mnkr och har ökat med 211 mnkr jämfört med 2017. Detta beror främst på att stadens avgifter i utjämningsystemet har ökat. I posten generella statsbidrag ingår stimulansbidrag nybyggnation (byggbonus) med 117 mnkr.

Posterna har stämts av mot SKL:s prognosunderlag utan anmärkning.

F i n a n s n e t t o

Finansnettot, inklusive jämförelsestörande poster, är positivt och uppgår till 1 800 mnkr och har ökat med 928 mnkr jämfört med

2017. Detta beror främst på högre utdelning med 900 mnkr från Stadshus AB jämfört med 2017.

Å r e t s   r e s u l t a t

Årets redovisade resultat för staden totalt efter avsättningar uppgår till 3 176 mnkr och är enligt revisionskontorets bedömning i allt väsentligt rättvisande.

BALANSRÄKNING

Enligt lagen om kommunal redovisning framgår att balansräkningen ska redovisa kommunens samtliga tillgångar, avsättningar och skulder samt eget kapital på dagen för räkenskapsårets utgång. Ställda panter och ansvarsförbindelser ska tas upp inom linjen.

Revisionskontorets bedömning

Revisionskontoret bedömer att balansräkningen i allt väsentligt ger en rättvisande bild och uppfyller kraven på god redovisningssed och normgivning. Balansräkningen är uppställd enligt lagen om kommunal redovisning och omfattar tillräckliga noter. Bilagor/specifikationer finns i tillräcklig omfattning.

Nedan redovisas stadens balansräkning för åren 2018 och 2017.

Balansräkning (mnkr)	2018	2017
Anläggningstillgångar	81 960	76 833
Omsättningstillgångar	77 101	70 441
Summa tillgångar	159 061	147 274
Eget kapital	72 937	69 760
Avsättningar	18 264	17 646
Långfristiga skulder	41 093	33 111
Kortfristiga skulder	26 767	26 757
Summa eget kapital och skulder	159 061	147 274
Ansvars- och borgensförbindelser	412	419
Pensionsskuld inkl. löneskatt	16 736	16 905
Derivatinstrument marknadsvärde	-292	-388
Operationell leasing	11 330	9 136

Anläggningstillgångar

Anläggningstillgångarna uppgår till 81 960 mnkr och har ökat med 5 127 mnkr. Årets investeringar i materiella anläggningstillgångar uppgår till 7 139 mnkr samt av- och nedskrivningar och utrange-

ringar till 1 454 mnkr, vilket överensstämmer med beloppet i resultaträkningen.

Omsättningstillgångar

Omsättningstillgångarna uppgår till 77 101 mnkr och har ökat med 6 660 mnkr. Ökningen är till största delen hänförlig till kortfristiga fordringar på stadens koncernföretag.

I bokslutet för 2018 finns 1 728 mnkr bokfört under exploateringsfastigheter och har redovisats korrekt som en omsättningstillgång. Enligt god redovisningssed ska mark och fastigheter, vars syfte är att avyttras, redovisas som omsättningstillgång istället för anläggningstillgång. En sådan bedömning är också gjord i bokslutet då exploateringskontoret har definierat vilka tillgångar som avser omsättningstillgångar.

E g e t k a p i t a l

Eget kapital per 2018-12-31 uppgår till 72 937 mnkr och har ökat med 3 176 mnkr (årets resultat).

I det egna kapitalet finns tidigare beslut om öronmärkning av särskilda medel. I not till Eget kapital framgår att under 2018 har 661 mnkr av dessa medel förbrukats. Återstående medel per 2018-12-31 uppgår till 1 643 mnkr och fördelas enligt följande:

• Medel för sociala investeringar	248 mnkr
• Medel för kompetensutveckling	138 mnkr
• IT-kostnader	1 257 mnkr

A v s ä t t m i n g a

Avsättningarna har totalt sett ökat med 618 mnkr sedan föregående år. Förändringen förklaras bland annat av att övriga avsättningar har ökat med 64 mnkr medan avsättning för pensioner och liknade förpliktelser ökat med 555 mnkr.

Avsättningen för begravningsavgifter har under året ökat med 36 mnkr. Avsättningen utgörs av överskott från verksamheten för 2018.

Beträffande de infrastrukturella bidragen finns en beräkning av beslutade åtaganden för staden. Posterna har kunnat styrkas genom avtal/överenskommelse med Staten och i förekommande fall med Stockholms Läns Landsting och uppfyller därmed de krav som

ställs på en avsättning enligt gällande rekommendation från Rådet för Kommunal Redovisning.

Den utgående avsättningen för infrastrukturella bidrag uppgår till 10 034 mnkr. Posten har minskat med 59 mnkr jämfört med 2017, vilket i huvudsak förklaras med att medel för ingående infrastrukturella bidrag har tagits i anspråk under året.

Långfristiga skulder

De långfristiga skulderna har ökat med 7 981 mnkr jämfört med 2017, vilket förklaras med nyupplåning.

Kortfristiga skulder

De kortfristiga skulderna har ökat med 10 mnkr jämfört med 2017. Ökningen av kortfristig del av långfristig upplåning och kortfristiga lån har dock ökat med 1 780 mnkr. Staden administrerar upplåning för stadens bolag.

P a n t æ r h a n s v a r s f ö r b i n d e l s e r

Ansvarsförbindelserna inklusive pensionsskulden i förhållande till bokförda tillgångar uppgår till 10,8 procent vilket visar att stadens tillgångar väl täcker de åtaganden som redovisas. Stadens pensions-skuld (intjänad till och med 1997-12-31) uppgår till 16 736 mnkr och har minskat med 169 mnkr jämfört med 2017.

Leasing

Rådets för kommunal redovisning rekommendation angående redovisning av leasingavtal tillämpas av staden fullt ut. I årsredovisningen redovisas operationell leasing med 11 330 mnkr. I not redovisas dessa åtaganden fördelade på förfallotidpunkter i enlighet med rekommendationen.

KASSAFLÖDESANALYS

Enligt lagen om kommunal redovisning ska kommunens finansiering och investeringar under räkenskapsåret redovisas i en finansieringsanalys (kassaflödesanalys).

Revisionskontorets bedömning

Revisionskontoret bedömer att kassaflödesanalysen är upprättad enligt god redovisningssed och överensstämmer med årsredovisningens övriga delar.

SAMMANSTÄLLD REDOVISNING

Syftet med att upprätta en sammanställd redovisning är att ge en helhetsbild av kommunens ekonomiska ställning, oberoende av i vilken juridisk form verksamheten bedrivs.

Stadens redovisningsprinciper ska vara vägledande vid upprättandet av den sammanställda redovisningen.

I den sammanställda redovisningen ingår boksluten för Stadshuskoncernen, Stockholms stad och övriga bolag inom staden samt Storstockholms brandförsvarsförbund. Bolagens och brandförsvarsförbundets årsredovisningar har granskats av respektive auktoriserad revisor. Stadens bokslut har granskats av revisionskontoret med hjälp av konsult.

Årets resultat i kommunkoncernen uppgår till 3 132 mnkr efter gjorda elimineringar (3 446 mnkr 2017).

Revisionskontorets bedömning

Enligt revisionskontorets bedömning uppfyller den sammanställda redovisningen syftet att ge en helhetsbild av stadens ekonomiska ställning, resultat och åtaganden och är upprättad i enlighet med lag om kommunal redovisning och rekommendation från Rådet för Kommunal Redovisning.

För Stockholm Exergi AB har avsteg gjorts från proportionell konsolidering och här används kapitalandelsmetoden. Den valda metoden ger en rättvisande bild av innehavet och det framgår av årsredovisningen varför annan metod valts.

Övriga intressebolag konsolideras från och med 2017 enligt reglerna om proportionell konsolidering.

Justering och eliminering har gjorts för koncerninterna poster. Vid avstämning av de interna posterna noterades en del differenser. Det fortgår ett projekt för att förbättra den interna avstämningen för att minimera differenserna. Det nya systemet, OCRA, innebär också att det finns ett bättre verktyg till stöd för avstämningen av koncerninterna poster.

Dokumentation av gjorda justeringar och elimineringar samt uppföljning av övervärden är av god kvalitet.

Bilaga 2 – Genomförda granskningar 2018

Under revisionsåret 2018 har utöver den grundläggande granskningen ett antal projekt och fördjupade granskningar genomförts. Granskningarna är ett viktigt underlag för revisionens samlade bedömning av kommunstyrelsen. Nedan redovisas i korthet ett urval av genomförda granskningar.

Miljöpåverkan i stadsplaneringen (rapport nr 6, 2018)

En granskning har genomförts av om staden lever upp till kraven i miljöbalken om att integrera miljöaspekter i planeringsprocessen för att främja en hållbar utveckling

Av granskningen framkommer att det inte sker en systematisk uppföljning av den betydande miljöpåverkan som de planer och program som miljöbedömts antas leda till. Det är heller inte klart vilken nämnd som har ansvaret för uppföljningen. Vidare visar granskningen av de miljöbedömningar som görs i anslutning till planerna skiljer sig åt både vad gäller format och innehåll, vilket påverkar förutsättningen för uppföljningen av miljöpåverkan.

Stadsrevisionens bedömning

Revisionen bedömer att kommunstyrelsen bör säkerställa att ansvaret för uppföljning av miljöbedömningar tydliggörs så att staden efterlever lagkraven vad gäller att följa upp den faktiska miljöpåverkan. Vidare bör stadsbyggnadsnämnden tydliggöra stadens kravställningar på miljöbedömningarnas format och innehåll. Detta för att säkerställa en enhetlig utformning och att stadens kravnivåer uttrycks tillräckligt i miljöbedömningen. Detta kan genomföras i samråd med andra berörda förvaltningar

Tillgänglighet i offentlig miljö och till stadens service (rapport nr 7, 2018)

Granskningen har genomförts för att bedöma om staden har en tillräcklig styrning och uppföljning som säkerställer tillgängligheten i skollokaler samt till samhällsinformation i enlighet med gällande lagstiftning och stadens styrdokument.

Granskningen visar att kommunstyrelsen behöver utveckla styrning och uppföljning för att säkerställa tillgängligheten till samhällsinformation. Bristerna i styrning av arbetet med tillgänglig samhällsinformation innebär att det är svårt att leva upp till budgetens ambitioner om tillgänglighet. Det behöver utvecklas ett mer strukturerat arbetssätt, utreda och utvärdera samt fastställa ambitionsnivån för sitt arbete med att tillgängliggöra samhällsinformation för alla stadens medborgare oavsett funktionsförmåga.

Stadsrevisionens bedömning

Revisionen bedömer att kommunstyrelsen bör utveckla sin styrning och samordning av stadens arbete med att tillgängliggöra samhällsinformation för alla. Detta för att säkerställa att samhällsinformationen blir tillgänglig oavsett funktionsförmåga.

Stadens informationssäkerhetsarbete (rapport nr 8, 2018)

Syftet med granskningen är att bedöma om stadens styrning, ledning och uppföljning av informationssäkerhetsarbetet är tillräcklig.

Granskningen visar att styrningen, ledningen och uppföljningen av nämndernas informationssäkerhetsarbete behöver utvecklas.

Kommunstyrelsen bör i större uträkning styra nämndernas arbete med informationssäkerhet. Då kommunfullmäktige har fastslagit inriktning och ambitionsnivå för stadens pågående digitalisering och hur informationssäkerhetsarbetet ska bedrivas bör en tydligare styrning inrymmas i kommunstyrelsen uppdrag.

Staden har på en övergripande nivå relevanta styrdokument.

Granskningen visar dock att de förvaltningar som ingått i granskningen inte tycker att ansvaret i alla delar är tydligt. De efterfrågar även stöd i hur arbetet ska organiseras och bedrivas. Vidare har granskningen visat att det saknas en för staden grundläggande utbildning i informationssäkerhet. Det sker heller inte på en stadsövergripande nivå någon tillsyn av nämndernas efterlevnad av ledningssystemet för informationssäkerhet eller någon uppföljning och analys gällande informationssäkerhet av nämndernas riskanalyser och de händelser som nämnderna rapporterat i incidentrapporteringssystemet, IA.

Stadsrevisionens bedömning

Revisionen bedömer att kommunstyrelsen bör utveckla stödet till nämnderna samt uppföljningen av arbetet med informationssäkerhet. Då riktlinjerna för informationssäkerhet utgör ett strategiskt och styrande dokument för stadens nämnder bör kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen fatta beslut om dessa. Kommunstyrelsen bör även säkerställa att det finns teknisk kompetens för att säkerställa att leverantörer hanterar säkerhetsrisker på ett tillfredsställande sätt.

Kommunstyrelsen har yttrat sig över rapporten den 16 januari 2019. Av yttrandet framgår att nämnden i huvudsak instämmer i revisionens synpunkter.

Hedersrelaterat våld och förtryck (rapport nr 9, 2018)

Kommunfullmäktige beslutade i januari 2017 om ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck som gäller 2017-2020. Revisionen har genomfört en granskning med syfte att bedöma om staden säkerställer att hedersrelaterat våld och förtryck upptäcks samt att utsatta får stöd och insatser.

Granskningen har avgränsats till arbetet inom förskola, grundskola och socialtjänstens barn- och ungdomshandläggning.

Fullmäktige har uttryckt att kompetensutveckling är en viktig del i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Granskningen visar att nämnderna i varierande grad har genomfört eller planerat för kompetenshöjande insatser.

Granskade nämnder har rutiner och arbetssätt för att upptäcka barn som far eller riskerar att fara illa samt för att ge stöd och insatser till dessa, även om det i flera verksamheter saknas specifika rutiner avseende hedersrelaterat våld och förtryck.

Det saknas en plan för uppföljning av stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Den indikator som formulerats i stadens budget för 2018 för att mäta nämndernas utbildningsinsatser inom området är otydligt definierad. Det medför att det inte finns tillförlitligt underlag som visar hur stor andel av stadens medarbetare som genomgått utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Indikatorn har utgått i stadens budget för 2019.

Stadsrevisionens bedömning

Den sammantagna bedömningen är att staden behöver stärka sitt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, för att säkerställa att utsatta upptäcks samt får stöd och insatser. Utifrån granskningen rekommenderas kommunstyrelsen att klargöra på vilket sätt uppföljning ska ske av stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, både vad gäller dess delmål och programmet i sin helhet.

Stadens investeringar (rapport nr 1, 2019)

En granskning har genomförts för att bedöma om staden har ändamålsenliga rutiner och arbetssätt för att analysera investeringars påverkan på stadens framtida driftkostnadsutrymme.

Av granskning framgår att kommunstyrelsen har en struktur i form av regelverk, anvisningar och krav på rapportering som ska ge underlag för analys av investeringars påverkan på stadens framtida driftkostnadsutrymme. Av dessa framgår bl.a. hur risker och ekonomiska konsekvenser ska beskrivas och redovisas i stadens planerings- och beslutsprocess.

Däremot saknas en samlad bild över stadens framtida driftkostnadsökningar som följd av planerade investeringar. Det gäller de verksamheter som tilldelas medel genom stadens resursfördelningssystem. Generellt anger driftbudgetunderlagen för planeringsperioden ett totalt belopp för drift och underhåll och det går inte att härleda hur stora kostnader som har föranletts av investeringar.

Stadsrevisionens bedömning

Sammantaget bedömer revisionen att det finns ett tydligt regelverk och en gemensam modell för styrning och uppföljning av nämnders och bolags investeringsarbete. Däremot bedömer revisionen att framtida driftkostnadsökningar som följer av planerade investeringar bör belysas på ett tydligare sätt i den ekonomiska planeringen för att ge en samlad bild av utvecklingen. Vidare bör kommunstyrelsen ta ställning till hur resursfördelningen (schablonersättningen) ska anpassas till ekonomiska förändringar på längre sikt eftersom det finns risk för att lokalkostnader tar en allt större andel av nämndernas totala budget i anspråk.

Kommunstyrelsen bör även klargöra vilken roll nämndernas lokalförsörjningsplan har i stadens övergripande ekonomiska planering och hur utbyggnaden av förskolelokaler ska integreras i

planeringen. Det finansiella nyckeltalet *Kapitalkostnadernas andel av nettodriftkostnaderna* bör i Konjunkturärendet och budgeten redovisas med prognostiserade värden för att tydligt belysa den ekonomiska ställningen för planeringsperioden.

Bostäder för personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning (uppföljning av projekt nr 6, 2015)

År 2015 genomförde revisionen en granskning av stadens samverkan avseende planering och byggande av bostäder med särskild service. En uppföljande granskning har genomförts och den visar att en utveckling avseende planering för byggande av bostäder med särskild service för personer med funktionsnedsättning.

Det finns en stadsövergripande samverkansgrupp, vilken sammankallas av socialnämnden. Kommunstyrelsen ingår i samverkansgruppen. Samverkan i tidigt skede i planering av byggandet av bostäder med särskild service har utvecklats och strukturerats men upplevs fortfarande inte helt tydlig. Staden har ännu inte en helt fungerande samordning av planering av boenden för personer med resurskrävande diagnoser men prognos och behov för dessa grupper ska enligt uppgift framgå i kommande års boendeplaner.

I mars 2018 godkände socialnämnden framtagna boendeplaner avseende bostäder med särskild service, vilken har upprättats i samverkan med stadsdelsnämnderna. Planen ska beslutas i kommunstyrelsen. Redovisningen visar att stadens behov av bostäder med särskild service inte tillgodoses under flertal år inom stadens bostadsbestånd med nuvarande planering.

Stadsrevisionens bedömning

Revisionen bedömer att det är av vikt att staden säkerställer att behov av bostäder med särskild service tillgodoses.

Kommunstyrelsen uppsiktsplikt av Kommunalförbundet Storstockholms brandförsvaret (fördjupad granskning)

Det åligger kommunstyrelsen att ha uppsiktsplikt över Kommunalförbundet Storstockholms brandförsvaret. En granskning har genomförts för att bedöma om uppsikten över förbundet är tillräcklig.

Stockholms stad har betydande inflytande över förbundet utifrån viktning av medlemskommuner. Förbundet ingår i stadens sammanställda redovisning. Förbundet har verkat i tio år. Stockholms stads bidrag till förbundet uppgick till 390 mnkr för år 2018. Förbundet har en god ekonomisk ställning.

Granskningen visar att finansavdelningen följer upp förbundets ekonomi i samband med att den sammanställda redovisningen görs vid delårsrapport och årsbokslut. De senare åren har förbundet redovisat budgetföljsamhet. Förbundets årsredovisning för år 2017 finns diarieförd i kommunstyrelsens/kommunfullmäktiges diarium. Övriga rapporter, i sin slutliga utformning, diarieförs inte och hålls inte heller ordnade på annat sätt. All formell rapportering från förbundets förvaltning sker till direktionen.

Medlemskommunerna har rätt till insyn enligt förbundsordningen. För regelbundet informationsutbyte finns två samrådsgrupper där antingen kommundirektörer eller ekonomidirektörer träffas. Samråden sker inför direktionsens sammanträden. Uppslutningen varierar. Inga minnesanteckningar förs vid dessa samråd.

Revisionskontorets bedömning

Den samlade bedömningen är att det råder osäkerhet kring hur uppsiktsplikten utövas av kommunstyrelsen. Det saknas en tydlig och formell struktur för redovisning och uppföljning av förbundets verksamhet och resultat.

Medlemskommunerna har rätt till insyn enligt förbundsordningen. Det finns forum för samråd men vår bedömning är att insynen begränsas av att minnesanteckningar inte förs vid samrådsgrupperna.

Årsredovisningen diarieförs i kommunstyrelsens/ kommunfullmäktiges diarium. Övriga rapporter, i sin slutliga utformning, diarieförs inte och hålls inte heller ordnade på annat sätt så att det är enkelt att hitta dem. Det gör att det finns risk för att viktig information inte uppmärksammas och kan också påverka möjligheten till insyn och uppföljning. Utifrån granskningen rekommenderas kommunstyrelsen att se över formerna för hur uppsiktsplikten ska utövas.

Inköpsprocessen (fördjupad granskning)

En granskning har genomförts av om styrelsen har en tillräcklig intern kontroll är när det gäller inköpsprocessen.

Den sammanfattande bedömningen är att den interna kontrollen delvis är tillräcklig. Revisionskontorets bedömning grundas på att det endast delvis finnas rutiner/kontroller som säkerställer att varor och tjänster sker i enlighet med stadens regler och lagstiftningen och att upphandlade avtal efterlevs. Det finns heller ingen gemensam rutin för hur avtal ska följas upp utan det är upp till respektive avtalsägare att bestämma. Det finns ingen dokumenterad riskanalys specifikt för närståendetransaktioner (jäv) utifrån ett inköbsperspektiv.

Revisionskontorets bedömning

Revisionskontoret rekommenderar kommunstyrelsen att vidta åtgärder för att öka nyttjandet av stadens inköpssystem och för att tillse att det finns erforderliga rutiner/kontroller för att säkerställa att varor och tjänster sker i enlighet med stadens regler och lagstiftningen och att upphandlade avtal efterlevs.

Intäktprocessen (fördjupad granskning)

En granskning har genomförts av om styrelsen har en tillräcklig intern kontroll när det gäller intäktprocessen.

Revisionskontorets bedömning

Den sammanfattande bedömningen är att den interna kontrollen delvis är tillräcklig. Av delegationsordningen framgår att nedskrivning av fordran under 200 tkr är verkställighet och därför har ingen anmälan gjorts till styrelsen. Enligt stadens regler ska nedskrivning av fordringar anmälas till nämnd. Detta innebär att delegationsordningen på denna punkt strider mot stadens regler. Det finns ingen dokumenterad riskanalys specifikt för närståendetransaktioner (jäv) utifrån ett intäktsperspektiv.

Revisionskontoret rekommenderar därför kommunstyrelsen att delegationsordningen anpassas till stadens rutin gällande anmälan av nedskrivning.

Behörighetshanteringen i Agresso (fördjupad granskning)

En granskning har genomförts av om styrelsen har en tillräcklig intern kontroll när det gäller tilldelning, uppföljning och borttag av behörigheter i ekonomisystemet Agresso.

Revisionskontorets bedömning

Den sammanfattande bedömningen är att den interna kontrollen delvis är tillräcklig. Revisionskontorets bedömning grundas på att ett antal avvikelser har noterats i stickprovsgenomgången. Två behörighetsblanketter saknas helt, fem behörighetsblanketter saknar underskrift av behörig chef och tre av användarnas behörigheter i Agresso har inte fullt ut har kunnat verifieras mot behörighetsblanketter.

Revisionskontoret rekommenderar kommunstyrelsen att införa en kontroll för att säkerställa att användarnas behörigheter är rimliga och överensstämmer med underliggande behörighetsblankett.

Lönehantering (fördjupad granskning)

En granskning har genomförts av lönehanteringen i syfte att bedöma om styrelsen har en intern kontroll som säkerställer att räkenskaperna är rättvisande. Granskningen har genomförts genom en registeranalys på styrelsens samtliga lönetransaktioner under perioden 1 januari 2018 till och med 31 augusti 2018. Bland annat har kontroll av reseräkning, traktamenten, ologiska/avvikande personnummer och ålder ingått i analysen. Vidare har avstämning av transaktioner skett mot personalregister.

Revisionskontorets bedömning

Revisionskontoret bedömer att kommunstyrelsen har en intern kontroll som säkerställer att räkenskaperna är rättvisande avseende lönehanteringen. Bedömningen grundar sig på att samtliga avvikelser verifierats utan anmärkning.

Uppföljning direktupphandling (fördjupad granskning)

En granskning genomfördes 2017 där bedömningen var att den interna kontrollen avseende direktupphandlingar måste stärkas för att uppfylla kraven i LOU och stadens riktlinjer för direktupphandling. En uppföljande granskning har genomförts under 2018.

En verifierande granskning har genomförts genom att tio direktupphandlingar på över 100 tkr har granskats. För alla direktupphandlingar fanns komplett dokumentation. I några fall har endast en offert tagits in. Motivering till detta fanns dokumenterat.

Upphandlingsansvarig på administrativa avdelningen har träffat alla avdelningar inom stadsledningskontoret och informerat om regelverket kring upphandlingar. Informationen på intranätet har förtydligats.

Revisionskontorets bedömning

Kommunstyrelsen har för sin egen verksamhet i huvudsak åtgärdat de brister som konstaterades i föregående års granskning.

Avtal för förvaltningschefer och VD:ar (fördjupad granskning - uppföljning)

Revisionskontoret genomförde år 2017 en granskning för att bedöma om det finns en beslutad grundstruktur för chefsavtal för förvaltningschefer och VD i bolagen och om strukturen tillämpas.

I denna granskning framkom att det finns en grundstruktur för chefsavtal som tillämpas. Revisionskontoret framförde att anställningsvillkoren för förvaltningschef och VD är av strategisk vikt och att det därför bör fattas ett formellt beslut om villkoren, som sedan avspeglar sig i avtalsmallen.

Något sådant formellt beslut har inte fattats under 2018, därför kvarstår rekommendationen.